

Biacsi Mária

ZAGORKA GOLUBOVIĆ: A CSALÁD MINT EMBERI KÖZÖSSÉG*

A zágrábi Naprijed kiadó Zagorka Golubović egy érdekes könyvét jelentette meg ebben az évben. A könyv ritka élményt jelent azon olvasók számára, akik a családi élet értelmét kutatják. A szerző régóta foglalkozik a családi élet tanulmányozásával. Kutatási eredményeit (1971—1974) a belgrádi bölcsészkar szociológiai tanszékén adta elő, majd ezt dolgozta fel könyv formájában. A háromszáz oldalas mű fejezetcímei: Családszociológia — tudományág, amely a családdal mint társadalmi csoporttal és ennek fogyatékoságaival foglalkozik; Elméleti irányzatok a család tanulmányozásában — A család mint bioszociális egység; A családi szervezet kialakulásának tényezői; Társadalmi-kulturális rendszerek és családtípusok; A család funkciói és a társadalmi rendszer; A társadalmi változások és a család fejlődése — A család szerkezete; A család tagjainak helyzete és a családszerepek; A családi viszonyok; Az értékrendszer, mint a családi élet eleme; A család integrálása és dezintegrálása — A család mint a társadalmi rendszer és a személyiség hídja; A személyiségkialakulás folyamatai a családban; A személyiség helye a mai családban és fejlődési feltételei.

Zagorka Golubovićot könyvének megírásakor az a kutatási vágy vezérelte, hogy alternatívát keressen a tekintélytiszteelő családfelfogással szemben. Lévéen maga is marxista, a forrást Marx gazdag opusában találta meg. Mindenekelőtt az ember mint nembeli lény meghatározásában. Ehhez tudni kell, hogy szerzőnk igen alapos ismerője, tudósa a szociális antropológiának és jeles képviselője a humanista és történelmi irányzatú szociológiának. Az ember, akit Zagorka Golubović tanulmányoz, mint összetett lény, a családban — mint immanens társadalmi csoportban — éli le életét születésétől haláláig. Ez a család *emberi közösség*, amelyet a szerző a család szociológiai és antropológiai problémáinak szintézise alapján tárgyal. E problémák a következő feltételezéseken alapulnak:

* Zagorka Golubović: Porodica kao ljudska zajednica, Naprijed, Zágráb, 1981.

1. Mint társadalmi alapsejtet, a családot meghatározzák az adott társadalmi rendszer társadalmi-kulturális feltételei.

2. A család nem tanulmányozható a társadalom osztályszerkezetén kívül.

3. A család nem egyenlíthető ki más „elsődleges csoportokkal”, de magyarázni sem lehet a társadalmi rendszer analógiája alapján.

4. A család alapsejtje a humanizálásnak, azaz személyiségek közössége.

5. A családtanulmányozás nemcsak a kollektíva, de a személyiségek közössége szempontjából is vizsgálja a családot.

6. A család működése jelentősen függ a családi viszonyok nem formális szerkezetétől és a család tagjainak személyiségjegyeitől.

7. A család dinamikáját két síkon kell vizsgálni: mint a társadalmi alapfolyamatok eredményét és mint a családtagoknál beálló változások eredményét.

8. A családot mint a perszonális viszonyok és a csoportcélok totalitását kell tanulmányozni.

A fent vázolt elméleti feltételek vezetik Zagorka Golubovičot a családszociológia következő meghatározásához: „A családszociológia a családot mint társadalmi csoportot tanulmányozza, létezésének és működésének minden aspektusában — mind a társadalmi struktúrához, mind pedig tagjainak személyiségstruktúrájához viszonyítva.” (17.)

Ilyenképpen válik a családszociológia angazsált tudományággá, amely mentes lesz ezáltal a szociologizálástól, hiszen alapját az emberi társadalomról és az emberről kialakított marxi humanista és aktivista álláspont képezi. Zagorka Golubovičnak ugyanis sikerül a kutatás tárgyát — a családot olyképpen felvázolnia, hogy magában foglalja a család fogalmának minden jelentőségét:

— a család a nemek és ezeknek kapcsolatából származó gyerekek közössége (a gyerekek lehetnek örökbefogadottak is);

— a család olyan elsődleges közösség, amelyben kifejlődik a gyermek személyisége;

— a család olyan közösség, amely tagjainak pszichoszociális kapcsolatot, kötődést biztosít.

A család nemcsak az említett univerzális jellegzetességekkel rendelkezik, amelyek sajátos bioszociális közösséget jelentenek, hanem „hidat képez az egyének biológiai világa és a kialakult személyiségek társadalmi világa között”. (64. o.)

Napjainkban mind gyakrabban tanúi vagyunk az egyén és a modern társadalom ütközésének. Az elidegenedés kinyilvánulási formái mind kézenfekvőbbek. Nem egyszer felvetődik az annyira divatos kérdés: „Minek a család?” Z. Golubovič találóan válaszol, hogy az ilyen kérdésfeltevéssel mindig a házasságra vagy az úgynevezett polgári családra gondolunk. Mert „A szükséglet, hogy megtalálja elveszett védelmét és menedékhelyét, hogy megteremthesse annak a közösségnek a kapcsolatát, amelyet nem tud megtalálni a felaprózott és dezintegrált társadalomban,

a modern embert újra a családra utalja. Ennél fogva az egyén ma nem érzi szükségét a családnak mint intézménynek, hanem a családra mint közösségre van szüksége, a közösségnek, mint fogalomnak minden jellegzetességével, feltételezve azt, hogy fennáll a hovatartozás és a szolidaritás kifejlett érzése, valamint annak lehetősége, amelyben elérhető az érzelmi egyensúly és a teljes személyiség átélése.” (64—65. o.)

A család mint emberi közösség elaborálását a szerző tölcseíró eljárással végzi el. Először mint társadalmi rendszert mutatja be a családot — a legáltalánosabb szinten, majd mint sajátos társadalmi csoportot, hogy végül a család és a személyiség viszonyát tárgyalja. E módszertani eljárás lényege a történelmi-komparatív és strukturális-funkcionális eljárás egységes alkalmazásából, statisztikai elemzések felhasználásából és a meglevő dokumentáció tanulmányozásából, az egyedi esetek elemzéséből (case study) és a terepi vizsgálatokból (field study) áll.

E könyv jelentős hozzájárulás a családszociológia ismeretanyagához hazánkban, ahol most már dr. Marko Mladenović és dr. Olivera Burić mellett autentikus tudóst fémjelez Zagorka Golubović neve is. Szerzőnknek ugyanis sikerült olvasmányosan bemutatnia felfogását egy erősen ötvözött, sajátosan felépített rendszerben anélkül, hogy kizárólagossá vált volna. Mi több, a szociológia, az antropológia és a pszichológia elismert szakemberei gondolatainak és ismereteinek korrekt interpretálása mellett Zagorka Golubović arra ösztönzi könyvének olvasóját: döntse el a saját erkölcsrendszere alapján, hogy mit fogad el és mivel konfrontál. Sőt a megválaszolatlan kérdésekre maga is kereshet választ.

A *Porodica kao ljudska zajednica* című könyv tehát (kimagasló teljesítményre ösztönző angazsált irodalom, de életszerű is. A *modern család*, amely értelmét abban leli, hogy tagjai mint egyéniségek éreznek és fejlődnek, megadott modellje megközelíti az emberi személyiségek közösségének értelmét. Ebben a modern családban, ahol a cél a családtagok szükségletének kielégítése, érezhető a gyerekek iránti orientáció. A gyerekeknek emberré kell válniuk, meghatározott helyet kell szerezniük a társadalomban és fel kell készülniük a felnőtt ember felelősségének vállalására. A *modern család ellensúlya annak a családnak, amely az alkalmazkodó viselkedés rendszerét testesíti meg.* Mert „A személyiségek közössége olyan személyiségtípusokat és olyan egymás közötti viszonyt feltételez, amelyekben az alattvalói helyzet és a polgár lojalitása nem képezi a fő jellegzetességeket, hanem ellenkezőleg, a személyiségre jellemző: az önállóság, az alkotás, az önkezdeményezés és az öntudat.” (266. o.)

Természetesen, a szerző nem feledkezik meg, a figyelmeztetésről: a könyvben a modern család olyan modelljéről van szó, amely a gyakorlatban nem található meg tiszta formában. A család ma is nagy átalakulásokon megy keresztül, a család nem képezi a társadalom önmaga számára elegendő, önálló egységét. A társadalomban és a társadalommal teljesül ki. A család mint önálló személyiségek közössége, szerin-

tünk csak a megváltozott társadalmi feltételekben valósul majd meg. Az út, amelyet a családnak meg kell tennie, hogy emberi közösséggé nőjön, nem kerülheti meg az általános gazdasági és emberi felszabadulást, a nemek közötti egalitárius viszonyért megvívott harcot, az osztály nélküli társadalmat.